

Köszöntők

A tudomány és Isten

Tóth-Soma László

Kedves Vendégeink! Tisztelt Hallgatóság!

A Védikus Bölcslelettudományi Szabadegyetem nevében nagyon nagy szeretettel köszöntöm Önöket az első magyar „Tudomány és vallás szintézise” konferencián. Engedjék meg, hogy bemutatkozzam: Tóth-Soma László vagyok, a Szabadegyetem megbízott igazgatója, valamint a szegedi József Attila Tudományegyetem Alkalmazott Vallástudományi Kutatócsoportjának munkatársa.

A Védikus Bölcslelettudományi Szabadegyetem a Magyarországi Krisna-tudatú Hívők Közösségének tudományos intézménye és a bombayi Bhaktivedanta Institute valamint a Védikus Kultúráért Alapítvány mellett, a mai „Tudomány és vallás szintézise” konferenciának egyik szervezője, illetve életre hívója. Mai rendezvényünk része a száz éve született Abhay Caranāravindam Bhaktivedanta Swami Prabhupāda tiszteletére szervezett esemény-sorozatnak. Éppen ezért talán méltó lenne, ha az

ő gondolataival nyitnánk meg ezt a konferenciát. Engedjék meg, hogy megragadjam az alkalmat, s egyik írásából felolvassak néhány gondolatot: „Az emberi értelem a művészet, a tudomány, a filozófia, a fizika, a kémia, a pszichológia, a gazdaság, a politika és egyéb tudományok fejlődése érdekében alakult ki. E tudományok művelésével az emberi társadalom elérheti az élet tökéletességét, s ez a tökéletesség a Legfelsőbb Lény megismerésében tetőzik. Śrī Nārada Muni elmagyarázta, hogy e kozmikus univerzum minden hozzá tartozó dologgal együtt nem más, mint Isten kiterjedése különféle energiái révén, mert felfoghatatlan energiájából Ő indítja el a természet, a teremtett megnyilvánulás működését és visszahatásait. Ha az ember a tudomány fejlődését az Úr szolgálatába állítja, az egész folyamat abszolúttá válik. Az Istenség Személyisége transzcendentális neve, híre nem különbözik Tőle Magától, ezért minden bölcs és az Úr minden bhaktája azt javasolja, hogy e bölcsességet, a filozófiát, a fizikát, a kémiát, a pszichológiát és a tudomány minden más ágát kizárólag és teljes mértékben Isten megismerésének szolgálatába kell állítanunk. Ahogyan például a művészetrel, az irodalommal, a költészettel, a festészettel szintén lehet Őt dicsőíteni. A filozófiának és a tudománynak Isten dicsőségét kell megszilárdítania. A fejlett szinten álló emberek a tudományon keresztül vágnak az Abszolút Igazság megértésére, s ezért a nagy tudósoknak arra kellene törekedniük, hogy tudományos alapokon bizonyítsák az Úr létezését.” Eddig tehát Bhaktivedanta Swami szavai. Engedjék meg, hogy külön tisztelettel és szeretettel köszöntsem konferenciánk vendégeként Dr. Szabó Zoltán államtitkár urat, Dr. gróf Bethlen Istvánt, a Páneurópai Unió magyar tagozatának elnökét, aki a konferencia védnökségét vállalta magára, és Śrīla Śivarāma Mahārāja vaiṣṇava lelkész, aki a magyar Krisna-egyház vezetője. Szeretném felkérni először Szabó Zoltán államtitkár urat, hogy mondja el megnyitóbeszédét.

Korlátok és lehetőségek

Szabó Zoltán

nek problémája, egyidős az emberiséggel. Az emberi gondolkodásnak két meglehetősen el-
lentétes módszerű, tartalmú és irányultságú változatáról van szó. A tudomány mindenekelőtt
és elsősorban az anyagi létezéssel foglalkozik, s az anyagi létező mennyiségi, mérhető visz-
onyait próbálja leírni, ezekről próbál érvényes gondolatokat mondani, s végső próbaköve az,
hogy mennyiségileg mérhető és ellenőrizhető tételeket állít fel. A vallás pedig ezzel éppen
ellentétes módon gondolkodik, olyan dolgokról beszél, melyeket empirikus úton nem ismer-
rünk és nem is ismerhettünk meg soha. Ennek az ellentétes viszonynak a nyomait tapasztal-
taljuk – ilyen vagy olyan formában – az emberi gondolkodás történetében, egészen napjain-
kig. Ha csak az európai gondolkodást veszem alapul, a korai középkori keresztény kultúrá-
ban egyértelműen a hit, a vallás dominanciáját érzékelhetjük. Az emberi gondolkodást nagy
szintetizátorai, Szent Ágoston és Aquinói Szent Tamás nevével fémjelezhetnénk, akiknek a
megítélése szerint a tudománynak alárendelt szerepet kell betöltenie a vallással szemben. A
XVII-XVIII. századtól, a racionalizmus megjelenésétől kezdve ellentétes folyamatok érzékel-
hetők. Ekkor úgy tűnt, hogy a tudományok az emberi lét minden dimenzióját totálisan meg-
magyarázóttá teszik, s ezekhez képest a vallás, a hit aspektusai háttérbe szorulnak.

Azóta sok mindent tapasztaltunk, megértettünk. Tudjuk, hogy egyik szélsőséges felfo-
gás sem bizonyult helyesnek. Van a dolognak egy másik vonulata is, ami arról szól, hogy ér-
demesebb a két gondolkodásmód összefüggését vizsgálni, mégpedig azért, mert mindkettő
az ember és a világ viszonyáról próbál a maga módján – más-más úton és területen érvényes
– gondolatokat mondani. Úgy gondolom, hogy nem helyes és nem is célszerű a kettőt szem-
beállítani. Igazat adok annak az Amerikában élő bencés professzornak, aki így fogalmaz: „a
hit és a tudomány közötti viszonyban az ellentmondások mindig abból eredtek, hogy szá-

Tisztelt egybegyűltek, hölgyeim és uraim!

Szeretettel köszöntöm önöket ezen a konferencián, s engedjék meg, hogy köszö-
net mondjak a résztvevőknek, a szervezőknek,
hogy az a megtiszteltetés ért, hogy engem kér-
tek fel ennek a rendezvénynek a megnyitása-
ra, noha nálam alkalmatlanabb személyt alig-
ha találhattak volna erre. Én nem vagyok ter-
mészettudós, nem vagyok hívő ember sem,
soha nem is voltam, így ebből az aspektusból
sem tudom megítélni a dolgot. Nem vagyok
filozófus sem, aki az emberi gondolkodásnak e
kétféle megnyilvánulása közötti viszonyt hite-
lesen vizsgálhatná. Egyes-egyedül politikus
vagyok, akinek a szakmájához tartozik, hogy
tíz percen keresztül bármiről tudjon beszélni.

A konferencia témája a tudomány és val-
lás egymáshoz való viszonya, szintézise lesz.
Úgy gondolom, e két dolog tulajdonképpen
egyidős az emberi gondolkodással, s a két gon-
dolkodásmód egymáshoz való viszonya és en-

mos teológus nem ismerte fel pontosan a vallás korlátait, ugyanakkor a tudósok jó része nem hajlandó elismerni azt, hogy a tudományos módszereknek is nagyon pontos, nagyon szorosan megvonható határai vannak”. Azt gondolom, hogy itt, ezen a konferencián egyetérthetünk ezzel. Megint csak a keresztény gondolkodásból hozva a példát a legutóbbi évtizedek, évek sőt hetek fejleményeire utalok: a II. vatikáni zsinat hatása nyomán a Római Katolikus Egyház felülvizsgálta számos állásfoglalását a tudományos eredményekkel kapcsolatban. Ide tartozik például a Galilei-perről kialakított vélemény módosítása, valamint az evolúció értelmezésében történő változás, melyet nemrégiben II. János Pál pápa a pápai tudományos akadémiához intézett levelében fejtett ki.

Nem tudom, hogy a tudomány és a vallás szintetizálható-e. Azt viszont igen, hogy nem érdemes őket szembefordítani. Hiszem és vallom, hogy megélhetnek a maguk illetékességi területén, egymás mellett is. Hogy valóban szintetizálhatók-e, hogy valóban van-e az emberi gondolkodásnak egy olyan végső törvénye, amelynek csak egy-egy megnyilvánulása a tudomány és a vallás, ezt nem tudom, mert nem értek hozzá. Azt hiszem, ez a konferencia sem fogja a végső igazságot kimondani, de hogy ezt vizsgálni kell, erről beszélni érdemes, abban bizonyos vagyok. Ehhez kívánok most önöknek jó munkát.

Köszönöm szépen.

Hit és Tudás

H.H. Śivarāma Mahārāja

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Magyarországon ez az első konferencia, amelynek a témája a vallás és a tudomány szintézise. 1977-ben, amikor még velünk élt az előbbieken már idézett Ő Isteni Kegyelme A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupāda, a Krisna-tudat Nemzetközi Szervezetének alapítója, 1965 és '77 között tett világ körüli utazásai során azt tapasztalta, hogy főleg a nyugati világban, de Indiában is nagyon nagy hatása van a tudománynak, s a vallásos szemlélet egyre inkább háttérbe szorul.

Prabhupāda azzal a céllal, hogy bemutassa a feledésbe merülő védikus elveket, 1977-ben létrehozta az USA-ban a Bhaktivedanta Institute-ot, melynek mintájára alakult meg nálunk is a Védikus Bölcslelettudományi Szabadegyetem. A hagyomány szerint az ősi indiai védikus szentírások – melyek a Krisna-tudat, azaz a Gauḍīya-vaiṣṇavizmus alapjává is szolgálnak – nem mások, mint a Tudás, a Tu-

domány legfontosabb törvénykönyvei. Prabhupāda sokszor hangsúlyozza, hogy itt tulajdonképpen „lelki” tudományról van szó, ahol a vallás és a tudomány aspektusai elválaszthatatlannak egymástól. Śrīla Prabhupāda azt állította, hogy a vallás tulajdonképpen egy tudományos folyamat. Sokszor beszélt tudósokkal, s hangsúlyozta, hogy magából a tudományból általában hiányzik az alapvető tudományos elv. Az általános iskolában is hallhatunk például arról, hogy a tudomány három alapelvre épül. Ez a hipotézis, a kísérlet és a megfigyelés. Mint mindenhol, a tudományban is van egy *tattva* (alapgazság), mely szerint az élet valamiféle robbanásból keletkezik, vegyszerekből. Ezt azonban nem támasztják alá kísérleti tapasztalatok.

A másik lényeges pont a hit. Nagyon sokszor hallhatjuk azt az álláspontot, hogy a vallás csak a hiten alapszik, a tudomány pedig egy teljesen más dolog. De amikor visszamegyünk a tudomány gyökereihez, azt láthatjuk, hogy ennek is a hit az alapja – az az elképzelés, hogy mi meg tudjuk magyarázni ezt a világot (ami végül is célja a tudósoknak). S annyiféle más dolog alapul még a hiten. Például az univerzumnak ebben a részében tapasztalt természeti törvényekről azt hisszük, hogy ugyanezek működnek (s ugyanúgy) az univerzumnak egy másik pontján is, ahol pedig soha nem voltunk. Ez is hit. Prabhupāda hangsúlyozta tehát, hogy igen, a tudományban is van hit; nem mondhatjuk, hogy hiányzik belőle. Ugyanakkor, egy másik szempontból, a vallásban is ott kell lennie ugyanannak a három alapelvnek – s itt Śrīla Prabhupāda nem egyféle vallásra utalt, hanem inkább a vallásnak a tudományát hangsúlyozta. Ha valakinek van egy hite, az ugyanaz, mint a tudós hipotézise. Ha ezt nem támasztja alá kísérlet (amit a *Śrīmad-Bhāgavatam sadhanának* nevez), illetve az azt követő megfigyelés (*sadhya*), akkor ez vakhit. Az igazi vallás azonban tudományos: az, amiben a lelki tudósok hisznek, bebizonyítható.

Nagyon sokszor azt tapasztaljuk, hogy sem a vallásos emberek, sem a tudósok nem hallgatják meg azt, amit a másik fél mond, alig figyelnek egymásra. Prabhupāda vágya az volt, hogy őszinte személyek tudományos módon felépített előadásait meghallgassák mások, olyan személyek, akiknek ugyanolyan őszinte vágyuk van az igazság megértésére. Akkor ott lehet egy szintézis. Ez azonban azon a megértésen múlik, hogy amennyiben a körülöttünk tapasztalt világnak van egy alapja, egy forrása: egy Abszolút Személy, Isten (az Istenség Legfelsőbb Személyisége); az érzékelt világ pedig Istennek az energiája; valamint létezik egy folyamat amely megmagyarázza a mindennapi s az istenhívó embereknek, hogyan működnek Isten törvényei – a tudós embernek az a feladata, hogy megmagyarázza: amit látunk, hogyan áll kapcsolatban Istennel. Az a magyarázat, amit az előbb olvastunk a *Śrīmad-Bhāgavatamból*, ugyanezt a dolgot hangsúlyozza: abszolút szempontból nem tehetünk különbséget a vallás és a tudomány között ha a vallás tényleg vallás, a tudomány pedig tényleg tudomány. Prabhupāda a következőképpen fordítja az erre vonatkozó részt: „A művelt körök határozott végkövetkeztetése az, hogy a tudás fejlesztésének, a lemondásnak, a Védák tanulmányozásának, az áldozatoknak, a himnuszok vibrálásának és az adományozásnak az igazi célja az Úr transzcendentális leírásában tetőzik, akiről válogatott költemények írnak.” Ennek a konferenciának az a célja, hogy bemutassa, hogy van lehetőség szintézisre, ha a vallás és a tudomány megfelelően, tudományos módon van meghatározva. Ennek élő példájával találkoztunk Śrīla Prabhupāda személyében, aki sokszor találkozott tudósokkal, és nagyon határozottan próbálta velük megértetni, hogy anélkül, hogy elfogadnánk egy legfelsőbb személy, egy teremtő létezését, nem válaszolhatók meg mindazok a kérdések, amelyekkel a saját létezésünkre, s a világ létezésére keresünk magyarázatot. Egy ilyen beszélgetés után a tanítványai megkérdezték tőle: „Sokszor találkozunk tudósokkal, s rendszerint az történik, hogy Isten létéről vitatkozunk. De amikor te beszélsz velük, akkor olyan határozott és meggyőződött vagy.” Śrīla Prabhupāda ezt válaszolta: „Igen. Mi más tehetnék? Amikor beszélek velük, látom a tudóst, s látom, hogy ott áll mögötte Krisna, ott áll Isten. S amikor vitatkozik velem, hogy nem létezik Isten, mi más tudnék tenni, mint határozott lenni, hisz látom, hogy ott áll mellette a Legfelsőbb Személy.”

Reméljük tehát, hogy ma bepillantást nyerhetünk abba a tudatba, melynek fényében megbizonyosodhatunk róla, hogy igen, létezik egység a vallás és a tudomány között.

Tehetjük-e azt, amit tudunk?

gróf Bethlen István

Elnök úr! Mélyen tisztelt hölgyeim és uraim!

Hallgatván Szabó Zoltán államtitkár úr, kedves barátom szavait, azon gondolkoztam magamban, hogy ha ő úgy érzi, hogy nem megfelelő személy e konferencia megnyitására, akkor mit érzek én. Olyan haszontalan dolgokkal foglalkoztam, mint a közgazdaságtan, filozófia, államtudományok, s egyik sem igazán alkalmas arra, hogy a harmadik évezred küszöbén valóban magvasan tudjon a tudomány és a vallás viszonyához hozzászólni. Mentségemre azért annyit hadd mondjak, hogy amikor még volt egy tisztességes polgári egzisztenciám, akkor többek között egy müncheni akadémiának voltam a vezetője, ahol többször foglalkoztunk ezzel a kérdéssel. Továbbá azt hiszem, hogy minden kicsit is gondolkodó ember látta, érezte, tudta azt, hogy a nemzeti szocialisták gázkamráiban és a nemzetközi szocialisták gulágjaiban tragikus módon omlott össze a felvilágosodás naiv hite az

emberiség haladásában – kizárólag az államtitkár úr által említett emberi ráció alapján. Ez a „fejlődés” egy következő szintet ért el a hirosimai bomba ledobásával, amikor minden gondolkodó emberben és tudósban fel kellett merülnie végre a kérdésnek: „tehetjük-e azt, amit tudunk?”. S e nagy erkölcsi kérdés megválaszolásában a vallás igen komoly szerephez jut.

E néhány mondat megmutatta azoknak, akik esetleg nem tudták volna, hogy én konzervatív ember vagyok. De éppen mert az vagyok, hiszek abban, hogy az emberi kultúra, azon belül az európai kultúra lényege a szintézisben áll. Azért érhetett el olyan nagy eredményeket, mert mindig képes volt arra, hogy új gondolatokat, elképzeléseket felvegyen magához, és saját tradícióinak, saját jellegzetességeinek megfelelően ezt kultúrájába olvassza. Ezért ebben az európai szellemben, mint a Magyar Páneurópai Unió elnöke, nagy örömmel fogadtam el a felkérést e fontos tanácskozás védnökségére.

A tudomány és vallás szintézisét illetően osztom kedves barátom, Szabó Zoltán államtitkár úr szkepszisét, de nagyon boldog lennék, ha ez a konferencia meggyőzne arról, hogy mégis lehet ezt a két különböző gondolkodási kört szintetizálni. Az azonban mindenképpen biztosnak látszik, hogy napjainkban hatalmas szerepe van a vallásnak, ellentétben a felvilágosodás hitével, mely szerint a tudomány visz majd minket előre, s a vallás csak visszahúzó erő, legfeljebb a babonák körébe tartozik. Épp a vezető természettudósok ismerték fel és mondják el mindezt, akik már rég tudják, hogy egzakt tudományok nincsenek, s hogy saját köreikben ezekkel a felvetett kérdésekkel egyedül megbirkózni nem tudnak.

Gondolják meg, hölgyeim és uraim! A harmadik évezred küszöbén az atombomba már egy harmadrangú kérdés. Gondoljanak a biokémia és a géntechnika pozitív és negatív lehetőségeire, melyek jó és rossz irányba egyaránt vihetnek bennünket! A haladásnak nincsenek

előjelei – haladás az is, ha egy előttünk tatóngó szakadék szélén egy lépést előre teszünk. Tehát jelen korunkban az a veszély fenyeget minket, hogy a demokráciában érijük el azt, ami a nemzeti szocializmus legnagyobb gáztettei közé tartozott: úgy érezte, hogy joga van az emberi életről dönteni – hogy melyik ember életre méltó s melyik nem –, azaz isteni jogokat vindikált magának. Gondoljunk csak a ma oly aktuális aktív euthanasia vagy az abortusz kérdéskörére! Hatalmas problémák ezek, és szívből remélem, hogy e mai tanácskozás kítúnó előadói egy lépéssel közelebb visznek minket ahhoz, hogy meg tudjuk válaszolni a kérdést: „tehetjük-e azt, amit tudunk?”.

Tudnunk kell, hogy a magát felvilágosultnak hívó XX. század több embert gyilkolt meg, mint bármelyik előző század. Régen az embereket azért ölték halomra, mert a győztesnek mindig igaza volt. A haladás abból áll, hogy a ráció szellemében, a jobb pozitívizmus „áldásaként” most törvényesen lehet milliókat először jogfosztottá tenni, majd meggyilkolni. Tehát semmi okunk azt hinni, hogy mi valóban nagy lépést tettünk előre az elmúlt kétszázötven évben. S ezért különösen nagyon érdekesnek ígérkezik arról hallani, hogy az európai fel-fogások mellett, mit tud a keleti kultúrkör ezekről az alapvető kérdésekről mondani. Ehhez kívánok nagyon jó és értékes tanácskozást, s nagyon köszönöm, hogy ennek én is részese lehetek.